

Araştırma Makalesi | Research Article
Geliş tarihi | Received : 30.06.2023
Kabul tarihi | Accepted: 20.07.2023
Yayın tarihi | Published : 25.08.2023

Sevinc Abbasova

<https://orcid.org/0000-0002-7529-909X>

Prof., Nakhchivan State University "Azerbaijan History" Department of Education, Faculty of History and Philology, doctor of historical sciences, Azerbaijan, mrdv200@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Abbasova, S. (2023). Ulu Önder Haydar Aliyev ve Azerbaycan Kadınlarının Toplumdaki Rolünün Genişletilmesi Stratejisi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, Azerbaycan Halkının Milli Lideri Haydar Alirza Oğlu Aliyev'in Doğumunun 100. Yılı Özel Sayısı*, 10 (1), 200-207.

Ulu Önder Haydar Aliyev ve Azerbaycan Kadınlarının Toplumdaki Rolünün Genişletilmesi Stratejisi

Öz

Bu makale, bağımsız Azerbaycan'ın 1998 ve 2003 yıllarında düzenlediği kadın kongrelerini kadın hareketinin dinamikleri bağlamında ele almaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin toplumsal cinsiyet politikasına, ulusal lider Haydar Aliyev tarafından belirlenen stratejik ilkelere özel önem verilmektedir. Sözleşmelerin Azerbaycan'da yeni bir Sovyet sonrası cinsiyet düzeninin oluşumunda rol oynadığına rağmen, sefelinin bazı temel unsurlarını ve özelliklerini kendi içinde özümsemediğini belirtti.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, qadın, siyasət, gender, cəmiyyət, hüquqlar

The Great Leader Haydar Aliyev and the Strategy to Extend the Role of Azerbaijan Women in Society

Abstract

In the present article attempts to address women's congresses of independent Azerbaijan in 1998 and 2003 in the context of the dynamics of the women's movement. In this regard, particular attention is paid to the gender policy of the Azerbaijan Republic, the strategic principles that have been identified by national leader Heydar Aliyev. Indicated that notwithstanding that the conventions have played a role in the formation of a new post-Soviet gender order in Azerbaijan, which has absorbed in itself, however, certain essential elements and features of its predecessor.

Keywords: *Heydar Aliyev, woman, politics, gender, society, rights*

Giriş

Azerbaycan'da sivil toplumun oluşum koşullarında, kadın hareketi de dahil olmak üzere bu toplumun sosyo-politik bileşenlerinin incelenmesi teorik ve pratik açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu da, kadın örgüt ve kuruluşlarının bağımsızlık dönemindeki faaliyetlerinin yeni koşullar içinde ana yönlerini ve yönlerini netleştirmemize ve bu faaliyetin içerik özelliklerini belirlememize imkan vermektedir. İkinci olarak böyle bir çalışma, kadın örgütlerinin devlet bağımsızlığının kurumsallaştığı bir dönemde ve sonraki yıllarda yetkililerle etkileşiminin karakteristik yönlerinin incelenmesini sağlar. Ve son olarak, kadın hareketinin şu ya da bu yönünün incelenmesi, devletin kadın politikasının temel noktalarını daha tam olarak ortaya çıkarmaya ve anlamaya yardımcı olur (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr, 224).

Azerbaycan'da kadın kongreleri düzenleme geleneğinin Sovyet döneminde oluşturulduğunu belirtmek isteriz. 1921, 1957, 1967 ve 1972 yıllarında yapılan bu tür kongreler, Azerbaycan kadınlarının sosyal ve kültürel kurtuluşunda, sosyo-politik ve ekonomik hayata daha aktif katılımlarında ve kadın hareketinin gelişmesinde önemli rol oynamıştır. kendisi, daha organize bir biçimde. Ancak, Sovyetler Birliği'ndeki kadın hareketinin geneli gibi, bu kongrelerin faaliyetleri de katı bir ideolojik çerçeveye oturtulmuştur. Genel olarak devletin ideolojik baskı aygıtı, baskın resmi söylem aracılığıyla kadın hareketini olduğu kadar toplumsal cinsiyet ilişkilerini de kontrol altında tuttu. Kadın hareketinin bir başka özelliği de özerkleşmemiş, ulusal sosyal projelerin bir parçası olmasıydı. Ülkemizin bağımsızlığını kazanmasından sonra kadın hareketinin yeni bir aşamaya girmesi elbette kadın kongrelerinin içeriğini etkilemedi. Bu anlamda bağımsız Azerbaycan kadınlarının kongreleri özünde yeni bir olgu sunmaktadır (Danışır qurultay nümayəndələri, *Azərbaycan qadını jurnalı*, 1998).

1998 yılından bu yana düzenlenen bağımsız Azerbaycan kadın kongreleri, ülkemizde yaygınlaşan kadın hareketinin gelişme dinamikleri bağlamında ve kendine özgü aşamalarının bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada söz konusu kongreleri, devletin toplumsal

cinsiyet politikası bağlamında kadın hareketinin kendini ifade etmesi ve gerçekleştirmesinin bir tezahürü olarak incelemek yerinde olacaktır. Diğer bir deyişle, kadın hareketinin kendine özgü biçimleri olan kongrelerin düzenlenmesi, en üst makamların temsilcilerinin çalışmalarına katılımı veya daha sonra 1999'da belirlenen kabul edilen belgelere yansıyan öncelikli amaç ve görevler. hükümetin toplumsal cinsiyet stratejisinin temel ilkeleri olarak birçok resmi belge ve yasal-normatif düzenleme Azerbaycan'ın devletçilik sisteminde bu kongrelerin anlam ve önemini göstermektedir (Azərbaycan qadını XXI əsrin astanasında (Fatma Abdullazadənin çıxışı). 1998).

Bilindiği gibi Azerbaycan'da devletin kadın politikasının temel ilkelerinin belirlenmesi, milli lider Haydar Aliyev'in adıyla bağlantılıdır. Bu politika, kadınların yasal statüsünün iyileştirilmesi, sosyal statülerinin iyileştirilmesi, onlara kaliteli eğitim sağlanması, toplumdaki kamusal konumlarının güçlendirilmesi, siyasi hayata daha aktif katılımı dahil olmak üzere, kadınların kapsamlı gelişimi için verimli koşullar yaratmayı amaçlayan kapsamlı önlemleri içermektedir. ve diğer öncelikli görevler (Danışır qurultay nümayəndələri. Azərbaycan qadını jurnalı, 1998).

Haydar Aliyev'in belirlediği kadın politikasının başarılı tezahürlerinden biri de Azerbaycan kadınlarının 5 yılda bir düzenlediği kongrelerdir; tam da bu forumlar, yukarıda belirtilen görevlerin başarılı bir şekilde uygulanmasında kadınların yaratıcı potansiyelinin etkinleştirilmesini ve sosyal sorunların tartışılmasına aktif katılımlarını sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda bu kongreler, bir yandan kadınların gerçek istek ve hayallerini dile getirmeleri için uygun bir platform görevi görürken, diğer yandan da devletle iletişim aracı işlevi görmektedir. Devletin cinsiyet politikasına ilişkin bir dizi temel belgenin bu tür forumların arifesinde veya hemen ardından kabul edilmesi tesadüf değildir (Heydər Əliyev və dövlət qadın siyasəti, 2008).

Bu tür kongrelerin ilki 14-15 Eylül 1998'de yapıldı ve sadece ülkemizin yakın toplumsal ve siyasi tarihi için değil, genel olarak kadın hareketi için de son derece önemli bir olay haline geldiğini hiç abartmadan söyleyebiliriz. Öncelikle 1972'de yapılan son kongreden sonra kadınlarımız ilk kez topluca bir araya gelerek dertlerini ve sorunlarını kamuoyunda tartışma konusu yapma fırsatı buldular. İkincisi, özgür bir ülkenin özgür bir vatandaşı olarak Azerbaycan kadını, ideolojik dayatmalar hissetmeden düşüncelerini özgürce ifade etme, istek ve taleplerini en yüksek devlet yetkililerine iletme hakkını fiilen gerçekleştirmiştir. Üçüncüsü, ulusal lider Haydar Aliyev'in kongredeki anlamlı konuşmasının yanı sıra çeşitli bakanların ve kurum başkanlarının kongre çalışmalarına aktif katılımı, bize göre, bağımsız devletin toplumsal cinsiyet stratejisinin önemli bir sistemik özelliğini gösterdi. Azerbaycan; bu strateji, devletçi Sovyet

kadın politikasının bazı olumlu yönlerini ve özelliklerini yaratıcı bir şekilde işledi ve cephaneliğine dahil etti (Nəcəfova-Səfiyev, 2002).

Kongre arifesinde, kadın örgütleriyle sürekli temas halinde olan ve kadınlarımızın karşılaştığı sorunları ve zorlukları iyi bilen ülkenin başkanı, 14 Ocak'ta Devlet Kadın Sorunları Komitesi'nin kurulmasına ilişkin bir kararname imzaladı (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr, 224).

Bu komite, Azerbaycan tarihinde sadece kadın sorunlarıyla ilgilenen ve aynı zamanda BDT'de kadın sorunlarını tek bir merkezden yöneten ilk devlet kurumuydu. Aslında Haydar Aliyev tarafından kadınların siyasi, sosyal ve kültürel yönelimlerini ve örgütlenmelerini hayata geçirecek bir devlet yönetim mekanizması olarak tasavvur edilmişti. Aynı gün yayınlanan ve "Azerbaycan'da Kadınların Rolünü Artıracak Tedbirler Hakkında" başlıklı başka bir Cumhurbaşkanı kararnamesi ile Bakanlar Kuruluna, kadınların siyasi, sosyal yaşamdaki rolünün artırılması amacıyla ilgili teklifler hazırlaması talimatı verildi. , ülkenin ekonomik ve kültürel hayatı (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Birinci Bağımsız Azerbaycan Kadınları Kongresi çalışmalarına 2.100'den fazla kadın katıldı. Forumun ilk günü - 14 Eylül'de Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in "Azerbaycan Kadın Kongresi" selamı okundu. Orada Azerbaycan kadınının asırlardır toplum hayatında oynadığı müstesna rol ve ülkemizin devlet bağımsızlığının kazanılması ve güçlendirilmesindeki hizmetlerine özel olarak değinilmiş ve kongrenin Azerbaycan'ın kalkınmasında önemli bir aşama olacağı inancından söz edilmiştir. kadın hareketi ifade edilmiştir (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr). Hitabın dikkat çekici özelliklerinden biri, Sovyet ve bağımsızlık dönemlerindeki kadın hareketi mensuplarının birlik içinde gösterilmesi idi ki bu, Haydar Aliyev'in dünya görüşünde modernleşmeyi sürekli bir süreç olarak ele almasını yansıtıyordu (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Ertesi gün, 15 Eylül'de, Haydar Aliyev etkinliğe bizzat katılmış ve son derece içerikli, zengin kavramsal anlam ve öneme sahip bir konuşma yapmıştır (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr). Bu konuşma, ulusal liderin 14 Mayıs 1974'te "Azerbaycanlı kadın" dergisinin 50. yıldönümüne adanmış kutsal toplantıda yaptığı konuşma ile başlayan, onun düşünce ve düşüncelerini içeren metinler dizisi içinde önemli bir yer tutar. zaman ve mekan bağlamında kadınlarımızın rolü ve toplumsal görevleri hakkında bilgi sahibidir. Öncelikle belirtmek isteriz ki, kongredeki konuşma Haydar Aliyev'in kadın meselesine bakış açısını, toplumsal dünya görüşünü ve bu dünya görüşü içinde yer alan toplumsal ideallerinin ve eylemlerinin önemli noktalarını ayrı ayrı ortaya koymamıza olanak tanımaktadır. Haydar Aliyev'in konuşmasının

temel taşı, kadın özgürlüğü tezidir. Kadınların özgürleşmesi, sosyal ve kültürel ilerleme fikri Haydar Aliyev'in metninin tüm ruhuna bulaşıyor ve özünü oluşturuyor: "20. yüzyıl, Azerbaycan kadınları için büyük başarıların, olayların ve büyük değişikliklerin yüzyılıydı. En büyük başarı Azerbaycan kadınının özgürleşmesidir. Azerbaycan kadınının kurtuluşu tarihi bir olaydır, büyük bir devrimdir" (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Haydar Aliyev'e göre yakın tarihe başvurmak, modern Azerbaycan kadınının başarılarını bir kez daha sergilemek ve bu başarıların kapsamını daha net ortaya koymak amacına hizmet ediyor. 20. yüzyılın başına kıyasla, yüzyılın sonunda kadınlarımızın kendilerini toplumun eşit üyeleri olarak kabul ettirmeleri, sosyal ve kültürel hayatta eşi benzeri olmayan bir ilerleme kaydetmeleri Haydar Aliyev için haklı bir gurur kaynağıdır. "Kısa bir tarihsel sürede ne kadar büyük sıçramalar yapıldığını bir düşünün... Hayatın her alanında mühendis, ekonomist ve diğer mesleklerden kaç kadın var. Esas olan, kadının okuma yazma ve bilgi edinmiş olması, bilim ve kültürle iç içe olmasıdır" (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr). Ancak Haydar Aliyev, ilerleme çağının ideallerinin taşıyıcısı olarak, elde edilenlerle yetinme fikrinden uzaktır. Onun için ana hedeflerden biri, kadınların hükümet organlarında ve devlet yönetiminde daha fazla temsil edilmesidir. Kadınlarımızın devlet yapılarında orantılı temsil hakkının temelini oluşturan 6 Mart 2000 tarihli kararname, yani Haydar Aliyev'in kongrede kadınlara bu konuda verdiği sözün hayata geçirilmesiydi.

Ulu Önder kongrede yaptığı konuşmada kadınların ekonomik faaliyetlerinin yanı sıra sosyal korumalarının artırılmasının önemine vurgu yaparak, bu yönlendirmelerin devletimiz ve başındakiler için ne kadar önemli olduğunu göstermiştir (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Haydar Aliyev, kongrenin Azerbaycan'da kadın hareketinin gelişmesinde önemini şu sözlerle dile getirdi: "Bu kongrenin 20. yüzyılda Azerbaycan tarihinin en büyük olaylarından biri olduğunu düşünüyorum. Bu kongre ile Azerbaycan kadınları, bağımsız Azerbaycan'da gelecekteki kadın hareketinin temellerini attılar, kadınların toplumdaki faaliyetinin, toplum ve devlet yaşamına katılımlarının temellerini attılar" (Azərbaycan” qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Kongrede onlarca temsilci konuştu. Konuşmacıların sürekli olarak Pekin konferansının belgelerine atıfta bulunmaları, kadınların Azerbaycan'ı dünya bağlamında gördüklerini ve değerli uluslararası normlar oluşturmaya çalıştıklarını gösterdi. Kongre boyunca kadınların Azerbaycan devletine, özellikle de ülkenin Cumhurbaşkanı Sayın Haydar Aliyev'e olan güveni ve saygısı özel bir vurguyla dikkat çekti (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsani Politika Dairesi Başkanı Fatma Abdullazade, bu prestijli forumda tartışılacak konular ve devletin kadın politikasının ilkeleri hakkında ayrıntılı bir rapor verdi (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr). Bu rapor, Heydar Aliyev'in liderliğinin stratejik niyetlerini Azerbaycan kadınlarının yakın gelecek için gelişim yönlerini belirleyerek ortaya koyuyor ve devletin kadın politikasında önemli bir vektör revizyonuna işaret ediyor. Her şeyden önce, dünyadaki kadın hareketinin niteliksel olarak yeni bir aşamaya girdiği bir durumda, Azerbaycan'da zaten büyük ölçüde uygulanmakta olan eşit haklar politikasının, kadınlar için fırsat eşitliği politikasına dönüştürüldüğü ilan edildi. kadınlar: "Bugün bizim için en önemli ve en önemli konulardan biri, devletin kadınlarla ilgili politikasının sadece eşit haklar politikası olmaktan çıkacak düzeyde oluşturulması gerektiğidir. Sözde eşitlik eşitlik değildir. Bu açıdan bakıldığında, bizim için en tatmin edici politika, fırsat eşitliği politikasıdır, yani devlet düzeyinde kadınlara yönelik bir ayrıcalıklar sistemi ve özel programlar oluşturulmalıdır, böylece ilan edilen eşit haklar gerçek hayatın gerçekleşmesine hizmet eder. fırsat eşitliği" (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr). F. Abdullazadeh'in konuşması, Sovyet döneminde kadın özgürlüğü ve haklarının korunması alanındaki kazanımlara vurgu yaparken, 20. yüzyılın sonlarına doğru hakim olan stratejik eğilimi de hatırlatıyor: Toplumda kişiliğin rolünün artması bekleniyor. yeni milenyumda benzeri görülmemiş bir derece. Bu hüküm, devlet liderliğinin toplumsal cinsiyet söylemini bireysel özgürlüklere öncelik veren liberal ideolojik yönelimlerle zenginleştirdiğini gösteriyordu (Heydər Əliyev Müstəqilliyimiz əbədidir, 2008).

F. Abdullazade'nin bireysel özgürlüklere ve kadının bir birey olarak gerçekleştirilmesi sorununa yaptığı vurguyu Azerbaycan'daki sivil toplum inşası bağlamında açıklamak mümkündür. Konuşmacının da belirttiği gibi, "her kadının içindeki potansiyelin tam olarak gerçekleştirilebileceği böyle bir ortamı bizim için sivil toplum yaratıyor" (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr). Ekonomik alanda ise öncelikle kadınların ekonomik faaliyetinin artırılması ve kadın girişimciliğinin geliştirilmesi ile sağlanmak istenmiştir. Sosyo-politik alanda kadın örgütlerinin ve kurumlarının harekete geçirilmesi sivil toplumun ana yönlerinden biri olarak önceliklendirildi. Ancak sivil toplum inşası, Azerbaycan'a özgü bir bağlamda düşünüldü; ülkemizin sosyo-kültürel özelliklerini ve tarihsel-siyasal geleneklerini dikkate alan böyle bir sivil toplum modeli, söz konusu rapordan da anlaşılacağı üzere, bir ölçüde devletçi ve ataerkil özellikler barındırmak zorundaydı. Aslında, bu raporda da gösterildiği gibi, Azerbaycan liderliğinin kadınların sosyal girişimciliğini teşvik etmeyi devletin önemli bir görevi olarak görmesi, belirtilen yönelimini gösteriyor (Azərbaycan qadını XXI əsrin astanasında (Fatma Abdullazadənin çıxışı), 1998; Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

Raporun önemli bir bölümü, Eylül 1995'te Pekin'de düzenlenen IV. Dünya Kadınlar Konferansı'nın ana hükümlerine dayandırılmış ve bu hükümlerin ulusal düzeyde uygulanması tartışılmıştır. Bu anlamda “kadın ve yoksulluk”, “kadının eğitimi ve yeterliliği”, “kadın ve sağlık”, “kadına yönelik şiddet”, “kadın ve silahlı çatışmalar”, “kadın ve ekonomi”, “yönetim ve karar mercilerinde kadın- süreçlerin “katılım”, “kadının insan hakları” vb. temel sorunlara ilişkin kavramsal düşünceler ortaya atılmıştır. Bu düşüncelerin temelinde, Azerbaycan liderliğinin sosyo-kültürel duyarlılığına tanıklık eden Pekin platformunun söz konusu hükümlerinin uygulanması sırasında ulusal özelliklerin dikkate alınması fikri vardı (Nəcəfova, Səfiyev, 2002).

Rapor genel olarak Azerbaycan kadınının gelişim yolunun ayrıntılı bir değerlendirmesini yapmış ve devletimizin yakın gelecekte hangi alanlarda çalışacağını belirtmiştir. En önemli ilkelerinden biri, kadınların kamusal yaşamda kendilerinin daha aktif rol oynaması ve kadın hareketinin yeni içerikler üreterek faaliyetlerini çağın gereklerine göre uyarlamasıydı (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr).

15 Eylül günü günün ilk yarısında 14 bölüm halinde düzenlenen kongrede ("Kadın ve Hukuk", "Eğitim ve Kadın", "Kadın ve Sağlık", "Kadın ve Bilim", "Kadın ve Kültür", "Kadın ve Ekonomi", "Kadının sosyal korunması ve istihdamı", "Kadın, askeri çatışma ve mülteci sorunu", "Kadın, gençlik ve çocuklar", "Kadınlar ve kırsal bölgeler", "Kadın ve çevre", "Kadın ve basın" "Uluslararası dünyada Azerbaycanlı kadınlar") çalışmalarını sürdürdü. Her dairenin çalışmaları, ilgili devlet kurumlarının ve bakanlıkların başkanları tarafından yönetildi. Bu gerçek, devletin kadın sorunlarına karmaşık ve sistematik yaklaşımının bir göstergesidir. Kongre'nin tartışmadığı, kadınlarla ilgili hiçbir kamusal, ekonomik, sosyal, kültürel konu ya da sorun yoktu. Bu sorunlarla ilgili kararlar, kadınlar arasında yoksulluğun ve işsizliğin azaltılması, kadınların ekonomik faaliyetinin teşvik edilmesi, kadınların devlet organlarına katılımının sağlanması, kadınların sosyal ve siyasi yaşamda daha aktif rol oynamalarının teşvik edilmesi, kadın örgütlerinin faaliyetlerinin artırılması vb. konuları içermektedir. çözümü gibi önemli konuları kapsıyordu. Dairelerde kabul edilen kararların, devletin Azerbaycan kadınına olan ilgisini göstermesi ve kadın hareketinin kapsamlı bir şekilde gelişmesine ve niteliksel olarak artmasına neden olması gerekiyordu (Azərbaycan qəzeti, 2003, 28 sentyabr; Camalova, Öməröva, Gəncəli, 2004).

Sonuç

Böylece, 1998 yılından bu yana düzenlenen bağımsız Azerbaycan kadın kongreleri, ülkemizde yaygınlaşan kadın hareketinin gelişme dinamikleri bağlamında ve kendine özgü aşamalarının bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada söz konusu kongreleri, devletin

toplumsal cinsiyet politikası bağlamında kadın hareketinin kendini ifade etmesi ve gerçekleştirilmesinin bir tezahürü olarak incelemek yerinde olacaktır. Diğer bir deyişle, kadın hareketinin kendine özgü biçimleri olan kongrelerin düzenlenmesi, en üst makamların temsilcilerinin çalışmalarına katılımı veya daha sonra 1999'da belirlenen kabul edilen belgelere yansıyan öncelikli amaç ve görevler. hükümetin toplumsal cinsiyet stratejisinin temel ilkeleri olarak birçok resmi belge ve yasal-normatif düzenleme Azerbaycan'ın devletçilik sisteminde bu kongrelerin anlam ve önemini göstermektedir (Azərbaycan qadını XXI əsrin astanasında (Fatma Abdullazadənin çıxışı) // "Azərbaycan qadını" jurnalı, 1998).

Kaynaklar

- Azərbaycan qadınlarının II qurultayına, (2003, 28 sentyabr, №224). *Azərbaycan qəzeti*.
- Azərbaycan qadınlarının II qurultayı, 2003, 28 sentyabr, №224. *Azərbaycan qəzeti*.
- Azərbaycan qadınlarının II qurultayı nümayəndələrinin Azərbaycan xalqına müraciəti, (2003, 28 sentyabr, №224). *Azərbaycan qəzeti*.
- Azərbaycan qadınlarının II qurultayının qətnaməsi, (2003, 28 sentyabr, №224). *Azərbaycan qəzeti*
- Azərbaycan qadını XXI əsrin astanasında (Fatma Abdullazadənin çıxışı). *Azərbaycan qadını jurnalı*, 1998, 10-11.
- Camalova, D, Öməröva, S, Gəncəli, S. (2004). Qadın hərəkatının ön cərgələrində. Azərbaycan nəşriyyatı.
- Danışır qurultay nümayəndələri. *Azərbaycan qadını jurnalı*, 1998, 8-9, 7-72.
- Əliyev Heydər Müstəqilliyimiz əbədidir. (2006). (17. Kitab). (iyul, 1998 – oktyabr, 1998). Azərənəşr.
- Əliyev Heydər Müstəqilliyimiz əbədidir. (2008). (25.kitab) (fevral, 2000 – mart, 2000). Azərənəşr.
- Nəcəfova, S., Səfiyev, S. (2002). *Azərbaycanın qeyri-hökumət qadın təşkilatları*. Şirvanəşr.
- Qadın Problemləri üzrə Dövlət Komitəsinin 2003-cü ildə gördüyü işlərin hesabatı*. http://gender-az.org/doc/az/organization/gen_gov/otchet.html
- Heydər Əliyev və dövlət qadın siyasəti*. (2008). (I. kitab). Nurlar.